

Н.В. ЧУВІКІНА

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

З ДУМКОЮ ПРО ЧИСТЕ ДОВКІЛЛЯ

Наведено відомості про наукову діяльність доктора біологічних наук Григорія Михайловича Ількуну — провідного спеціаліста у галузі газостійкості рослин та про керований ним відділ екології та газостійкості рослин, який існував у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка у 1973–1984 рр.

З 1973 по 1984 р. у Центральному республіканському ботанічному саду (ЦРБС) АН УРСР (нині — Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України) успішно працював відділ екології та газостійкості рослин. Наукова робота відділу була спрямована на поглиблене вивчення суті газостійкості рослин і механізму пошкодження їх атмосферними забруднювачами; оцінку газопоглинальної здатності рослин і добір за цією ознакою видів деревних і трав'янистих рослин для створення зелених насаджень; використання рослин з метою оцінки екологічної обстановки й індикації рівня забрудненості повітря. Відділ виник на базі лабораторії, що існувала з 1965 р. при відділі фізіології та біохімії рослин. Керував дослідженнями доктор біологічних наук Григорій Михайлович Ількун.

Народився Григорій Михайлович у 1922 р. у с. Сутиски Тиврівського району Вінницької обл. у селянській родині. Нелегким був його шлях до науки. 18-річним юнаком у 1940 р. був призваний на військову службу. А потім — Велика Вітчизняна війна... Військова спеціальність — пілот, військоове звання — старший лейтенант. Нагороджений медаллю "За победу над Германией".

Г.М. Ількун

Після демобілізації у 1948 р. Г.М. Ількун вступив до Київського лісгосподарського інституту (нині — Національний університет біоресурсів та природокористування України при Кабінеті Міністрів України), який закінчив екстерном у 1950 р. Як здібний студент отримав направлення в аспірантуру при Інституті лісівництва АН УРСР. У січні 1954 р. захистив кандидатську дисертацію на тему "Биологические особенности приживаемости и роста сосны обыкновенной на Нижнеднепровских песках". У 1953–1956 рр. працював в Інституті лісівництва АН УРСР, а після об'єднання

його з Українським науково-дослідним інститутом лісового господарства та агромеріорації обіймав посаду старшого наукового співробітника.

У липні 1957 р. обраний на посаду старшого наукового співробітника відділу екології ЦРБС АН УРСР. У 1957–1960 рр. цим відділом керував академік АН УРСР Петро Степанович Погребняк. Саме під його керівництвом розпочав роботу в Ботанічному саду Григорій Михайлович. У 1959–1961 рр. роботу у відділі він поєднував з посадою вченого секретаря, а у 1973–1983 рр. очолював відділ екології та газостійкості рослин, у 1984 р. працював старшим науковим співробітником відділу акліматизації рослин.

У 1968 р. Г.М. Ількун захистив докторську дисертацію на тему "Энергетический обмен растений и его физиологическая роль". Починаючи з 1965 р., Григорій Михайлович інтенсивно розробляв теоретичні основи газостійкості рослин. Був провідним спеціалістом у цій галузі. Запропонував нові принципи підбору газостійких видів рослин і методи вирощування продуктивних зелених насаджень, здатних ефективно очищувати повітря від різноманітних забруднень. Дав нове тлумачення механізму дії токсичних речовин на рослини, опрацював методи визначення газопоглинальної та пилоосаджувальної здатності рослин і провів такі дослідження в різних природних зонах.

Співробітники відділу екології та газостійкості рослин під керівництвом Г.М. Ількана проводили дослідження стану рослинності навколо підприємств, розташованих по всій території колишнього Радянського Союзу (Волгоградський, Новокузнецький, Красноярський, Братський, Іркутський алюмінієві заводи, металургійні підприємства промислових центрів України (Запоріжжя, Дніпродзержинськ)). У лабораторії відділу за сезон проводили тисячі хімічних аналізів. Досліджували вміст фтору, сполук сірки, важких металів тощо в листках десятків видів рослин. В результаті цих досліджень вперше були розраховані гранично-допустимі дози накопичення шкідливих сполук для різних видів рослин. Фахівцями відділу розроблялися методи створення стійких насаджень у зоні викидів підприємств металургійної промисловості, підібрано асортимент рослин, стійких до атмосферних забруднень.

Велика увага приділялася зеленим насадженням Києва. Для глибокого внесення мінеральних добрив з метою підвищення стійкості вуличних деревних насаджень спеціалістами відділу був запропонований гідробур.

Наукові праці Г.М. Ількана відзначені премією імені М.Г. Холодного за 1980 р., а також дипломом ВДНГ СРСР (1973).

Найбільш повно наукові погляди Григорія Михайловича викладено у монографії "Загрязнители атмосферы и растения".

З 1984 р. і до кінця життя Г.М. Ількун працював в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР науковим консультантом. Г.М. Іль-

кун є автором понад 80 наукових праць, зокрема 3 монографій. Основні наукові праці:

- Транспірація однорічної та дворічної сосни на Нижньодніпровських пісках // Укр. ботан. журн. — 1957. — **14**, № 3. — С.84–90.
- Новые способы облесения бугристых песков (гл. VI, VII, VIII). — М.: Сельхозиздат, 1961. — 216 с. (Соавторы Загайкевич Н.К., Погребняк П.С. и др.).
- Энергетический обмен растений со средой и его физиологическая роль: Автореф. дис. ... д-ра биол. наук. — К., 1966. — 48 с.
- Энергетичний баланс рослин. — К.: Наук. думка, 1967. — 146 с.
- Загрязнение атмосферы на Украине и его влияние на растения // Растения и промышленная среда. — К., 1968. — С. 6–14.
- Методы повышения устойчивости растений к атмосферным загрязнителям // Зеленое строительство в степной зоне УССР. — К.: Наук. думка, 1970. — С. 154–161.
- Газоустойчивость растений. — К.: Наук. думка, 1971. — 146 с.
- Загрязнители атмосферы и растения. — К.: Наук. думка, 1978. — 246 с.

Н.В. Чувікіна

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, г. Киев

С МЫСЛЯМИ О ЧИСТОЙ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЕ

Приведены сведения о научной деятельности доктора биологических наук Григория Михайловича Илькуна — ведущего специалиста в области газоустойчивости растений и о руководимом им отделе экологии и газостойкости растений, который существовал в Национальном ботаническом саду им. Н.Н. Гришко в 1973–1984 гг.

N.V. Chuvikina

M.M. Gryshko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine,
Ukraine, Kyiv

AN OPINION OF CLEAN ENVIRONMENT

The information about research activity of Biology Doctor Grygoriy Mykhailovych Ilkun, the expert of plant gas resistance who was the chief of the Department of Ecology and Plant Gas Resistance, and short characteristic of this department existed in M.M. Gryshko National Botanical Gardens from 1973 to 1987 is given.